

2023-11-07

Dnr Komm2023/00492/S 1985:A

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar avseende SOU 2023:37 Förstärkt skydd för den personliga integriteten

(dnr Ju2023/01620)

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) har i uppdrag att belysa medicinsk-etiska frågor ur ett övergripande samhällsperspektiv. Smer kommenterar de förslag som är av särskild vikt utifrån detta perspektiv.

Sammanfattning

Smer stöder förslagen i betänkandet vad gäller oskuldskontroller, oskuldsingrepp och oskuldsintyg. Rådet vill dock uppmärksamma att det finns osäkerhet kring effekterna av en kriminalisering och att synen på självbestämmande kommer att skilja sig åt i lagstiftningen gällande oskuldskontroller och oskuldsoperationer respektive estetiska kirurgiska ingrepp i könsorganen. Rådet förordar att den nya lagstiftningen följs upp och att samhället även satsar på andra insatser för att stärka flickors och kvinnors självbestämmande samt motverka hedersförtryck och felaktiga föreställningar om att det går att bevisa oskuld.

Avsnittsvisa kommentarer

8.3.2 Oskuldskontroller och oskuldsingrepp bör kriminaliseras

Smer håller med utredningen om att det finns starka skäl för en kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Att bestämma över sin egen kropp, sin sexualitet och sin sexuella hälsa är mänskliga rättigheter, och samhället bör arbeta för att sedvänjor och föreställningar som innebär att dessa rättigheter kränks ska upphöra. WHO och olika FN-organ har uppmanat regeringar att förbjuda oskuldskontroller. En kriminalisering skulle vara en markering från samhällets sida som både kan stärka flickors och kvinnors rättigheter här och nu och bidra till förändring av normer på

sikt. Föreställningarna om att en kvinna blöder vid första samlaget och att det går att genom en undersökning av underlivet avgöra om en kvinna har haft vaginalt samlag eller inte är dessutom felaktiga.

Samtidigt bedömer Smer att det finns svårigheter med en kriminalisering. En sådan svårighet är att bedöma om kriminaliseringens konsekvenser verkligen blir de man önskar: att sedvänjan försvinner och att kvinnor och flickor i utsatta situationer blir hjälpta. Utredningen har tagit upp farhågan att verksamheten i stället utförs utomlands och/eller av oseriösa aktörer. En annan farhåga är att en kriminalisering kan försvåra situationen här och nu för de kvinnor som riskerar att fara illa om de inte kan ”bevisa” att de är oskuld.

En annan fråga som rådet har diskuterat är synen på självbestämmande i lagstiftningen gällande oskuldskontroller och oskuldsingrepp respektive estetiska kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den sexuella självbestämmanderätten är stark i svensk lag och en kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp syftar ju delvis till att stärka den. Men samtidigt innebär lagstiftningen en inskränkning av självbestämmandet eftersom en kvinna inte tillåts genomgå oskuldskontroll eller oskuldsingrepp även om hon av någon anledning önskar det. Eftersom det redan är straffbart att utföra oskuldskontroller och ingrepp på minderåriga och på vuxna kvinnor utan samtycke så är det kontroller och ingrepp på vuxna där samtycke finns som kriminaliseras enligt utredningens förslag. Argumenten för detta är att det är troligt att en önskan om oskuldskontroll eller oskuldsingrepp är så pass styrd av påtryckningar och hot från anhöriga att den i de flesta fall inte kan anses vara frivillig, och att de eventuella fall där kvinnans samtycke är äkta är få och svåra att upptäcka och att det är viktigare att genom ett generellt förbud skydda de kvinnor som tvingas. Enligt lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar kan man däremot själv besluta att genomgå ett estetiskt kirurgiskt ingrepp i könsorganet som inte är medicinskt motiverat. Ett sådant kan likna de ingrepp som betraktas som oskuldsingrepp. Smer anser att det inte är helt enkelt att motivera denna skillnad i syn på självbestämmande som blir konsekvensen av den föreslagna lagstiftningen. Det torde inte heller bli helt enkelt för läkare att utröna vilka egentliga motiv som ligger bakom en önskan om ingrepp i könsorganet och det kan finnas risk för att kvinnor kommer att behandlas olika utifrån utseende eller bakgrund.

Smer delar dock, trots att vissa aspekter kan problematiseras, utredningens bedömning att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp bör kriminaliseras oavsett om samtycke lämnas och även när åtgärderna avser personer som har fyllt arton år.

Smer kan dock inte bedöma om lagstiftningen kommer att få önskad verkan. Rådet anser att en uppföljning av lagstiftningens konsekvenser bör ske, där man både undersöker konsekvenser för utsatta flickor och kvinnor, hur attityder och efterfrågan påverkas, och eventuella tillämpningssvårigheter i hälso- och sjukvården. Rådet anser vidare att samhället parallellt med en kriminalisering bör satsa på andra åtgärder inom skola, socialtjänst och civilsamhället för att stärka flickors och kvinnors självbestämmande och motverka hedersförtryck och felaktiga föreställningar om att det går att bevisa oskuld.

8.4 Utformningen av straffbestämmelsen avseende oskuldskontroller

Smer tillstyrker förslaget att kriminalisera oskuldskontroller men har inga synpunkter på straffbestämmelsens utformning.

8.5 Utformningen av straffbestämmelsen avseende oskuldsingrepp

Smer tillstyrker förslaget att kriminalisera oskuldsingrepp men har inga synpunkter på straffbestämmelsens utformning.

8.3.3 Intygande av sexuell oskuld bör inte kriminaliseras

Smer instämmer i utredningens bedömning att det är en mycket långtgående åtgärd att förbjuda var och en att muntligen lämna en uppgift om att någon är oskuld utan koppling till en genomförd oskuldskontroll, och att intygande av sexuell oskuld därmed inte bör kriminaliseras. Smer vill samtidigt understryka att hälso- och sjukvårdens personal inte bör utfärda intyg som säger att någon är oskuld eller att ett underliv ser normalt ut.

Remissvaret beslutades vid ordinarie sammanträde den 27 oktober 2023.

I beslutet har deltagit Sven-Eric Söder, ordförande, Yasmine Bladelius, Åsa Gyberg-Karlsson, Per Landgren, Sofia Nilsson, Anton Nordqvist, Thomas Ragnarsson, Per Ramhorn och Anna Starbrink, samtliga ledamöter i rådet. I beredningen av ärendet deltog även Lilas Ali, Anders Castor, Göran Collste,

Kerstin Nilsson, Titti Mattsson, Olle Olsson, Bengt Rönngren, Nils-Eric Sahlin, Marie Sten och Kristina Wikner, samtliga sakkunniga i rådet.

En arbetsgrupp bestående av Anders Castor, Åsa Gyberg-Karlsson, Titti Mattsson, Kerstin Nilsson, Sofia Nilsson och Anna Starbrink har bistått sekretariatet i framtagandet av remissvaret. Carolina Östgren, utredningssekreterare, har varit föredragande.

För rådet,

A handwritten signature in black ink, reading "Sven-Eric Söder". The signature is written in a cursive style with a large initial 'S'.

Sven-Eric Söder
Ordförande
Statens medicinsk-etiska råd